

- civilizacii (Paths and crossroads of modern civilization)', Kiev: *Blagotvoritelnyj Fond sodejstvuiya razvitiyu gumanitarnyh i ekonomicheskikh nauk "Mezhdunarodnyj delovoj centr"*, 432 s.
5. Spivak, VM 2016. 'Socialnij dialog v umovah globalizaciyi: tendenciyi transformacijnih zmin (Social dialogue in the minds of globalization: tendencies of transformation changes)', *Visnik APSVT*, №3-4, s. 16-22.
  6. 6. Hantington, S 2003. 'Stolknovenie civilizacij (Clash of civilizations)', Per. s angl. T. Velimeeva, Yu. Novikova, M. : *OOO "Izdatelstvo AST"*, 603 s.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.27(10)-2

УДК 316.444

**ПАРАДИГМАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ МОБІЛЬНОСТЕЙ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ФІЛОСОФСЬКА ЕКСПОЗИЦІЯ**

**PARADIGMAL CONCEPT OF THE MOBILITIES IN THE CONTEXT OF
GLOBALIZATION: PHILOSOPHICAL EXPOSITION**

К. О. Лобанова

Актуальність теми дослідження полягає в формуванні сучасної системи світових мобільностей та опису так званого "мобільного повороту", який стає новою парадигмою філософських досліджень. Завдяки останньому ми можемо аналізувати не лише сталі, а й динамічні явища сучасності, які потребують не лише соціально-економічного та культурного, а й філософського обґрунтування.

Постановка проблеми. Основною проблемою дослідження виступає взаємозв'язок системи мобільностей із сучасним процесом глобалізації. Дослідницькі питання полягають у тому, який процес є первинним, як вони взаємодіють між собою та які їх наслідки в сучасному світі. Розглядається, як глобалізація сприяє утворенню цілої парадигми мобільностей та як загалом поняття руху стає ключовим в "суспільстві мереж".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Парадигма мобільностей концептуалізована у роботах британського дослідника Дж. Уррі. Для теоретичного аналізу процесу глобалізації було обрано праці У. Бека, А. Г. Франка, Д. Мартена. Історико-філософський контекст

Urgency of the research topic lies in the formation of a modern system of world mobility and the description of the so-called "mobile turn", which is becoming a new paradigm of philosophical research. Thanks to the latter, we can analyze not only constant, but also dynamic phenomena of modernity, which require not only socio-economic and cultural, but also philosophical justification.

Target setting. The main problem of the study is the relationship between the system of mobilities and the modern process of globalization. Research questions are: which process is primary, how they interact with each other and what are their consequences in the modern world. The study examines how globalization contributes to the formation of a whole paradigm of mobilities and how in general the concept of movement becomes the key concept in the "network society".

Actual scientific researches and issues analysis. The paradigm of mobilities is conceptualized in the works of British researcher J. Urry. The works of W. Beck, A. G. Frank, and D. Martin were chosen for the theoretical analysis of the globalization process. The historical and

даної тематики розглянуто крізь призму праць В. Віндельбанда та Г. Зіммеля. Тема потенційно має в собі значний історико-філософський потенціал та потребує більш детального дослідження: як з точки зору історії філософії, так і з боку сучасних філософських досліджень.

Постановка завдання. Відповідно до проблематики дослідження, було поставлено завдання встановити співвідношення між процесами мобільності та глобалізації та у виявленні їх відображення в сучасних дослідженнях парадигми мобільностей. Метою статті є узагальнена характеристика сучасної парадигми мобільностей та її зв'язку із процесами глобалізації.

Виклад основного матеріалу. У статті розглядаються основні витоки глобалізації, а також відбувається формулювання сучасної парадигми світових мобільностей, демонструється їх взаємозв'язок між собою. Обґрунтовується сучасний процес регулярних змін та створення нової парадигми реальності.

Висновки. Процеси мобільності та глобалізації розвиваються під впливом один одного. Це призводить до виникнення "суспільства мобільностей", сутність якого полягає в мінливості: норм, подій, інтерпретації фактів. Сучасність перебуває в процесі регулярних змін, в основі яких лежить рух. Трансформації мобільностей знаходять відображення у наукових методологіях дослідження філософії руху та глобалізаційних студій, які формують парадигмальний концепт мобільності XXI ст. Дослідження його історико-філософської генези, окремих напрямів сучасних мобільних студій та видів мобільностей становить перспективу подальших розвідок.

Ключові слова: мобільність, мобільний поворот, глобалізація, філософія руху, парадигма, суспільство мобільностей.

philosophical context of this topic is considered through the prism of the works of V. Windelband and G. Simmel. The topic potentially has significant historical and philosophical potential and needs more detailed research: both in terms of the history of philosophy and from the point of view of modern philosophical research.

The research objective. In accordance with the research, the task was to establish the relationship between the processes of mobilities and globalization and to identify their representation in modern studies of the paradigm of mobilities. The aim is to study the generalised characteristic of the modern paradigm of mobilities and its connection with processes of globalization.

The statement of basic materials. The article examines the main sources of globalization, formulates the modern paradigm of world mobilities, as well as demonstrates their relationship with each other. The modern process of regular changes and the creation of a new paradigm of reality is substantiated.

Conclusions. The processes of mobilities and globalization have been being developed under the influence of each other. This leads to the emergence of a "society of mobilities", the essence of which is variability: norms, events, interpretation of facts. Modernity is in the process of regular changes, which are based on movement. Transformations of mobilities are reflected in scientific methodologies of the study of the philosophy of movement and globalization studies, which form the paradigmatic concept of mobilities of the XXI century. The study of this historical and philosophical genesis, certain areas of modern mobile studies and types of mobilities is a prospect for further exploration.

Keywords: mobility, mobility turn, globalization, philosophy of movement, paradigm, society of mobilities.

Актуальність теми. Ми живемо в сучасності, процеси якої відомий британський дослідник Джон Уррі називав “мобільним поворотом” (*mobility turn*), який хоча і не є піковою точкою для подальшого розвитку історії, але стає новою формою буття [7, с. 60]. Ми вже пройшли етапи попередніх “поворотів”: наприклад, лінгвістичного (який привів до виникнення філософії мови) та культурного (який створив нові наукові парадигми вивчення культури – наприклад, постструктуралізм). Відповідно, чергова зміна вектору реальності не має викликати подив у сучасних дослідників. Разом з тим, усі попередні “повороти” можна розглянути як частину великого “мобільного повороту” у філософських дослідженнях. Суть мобільного повороту не зводиться лише до вивчення нової методики дослідження культури, історії та соціальних процесів. Мобільний поворот дозволяє досліджувати об’єкти та суб’єкти не як сталі явища, а як ті, що перебувають в русі. Пришвидшений темп життя та розширення системи мобільностей відбувається завдяки глобалізаційним тенденціям. Відповідно, слід розглянути детальніше сучасне поняття мобільності та процесу, з яким вона є пов’язаною – глобалізацію.

Постановка проблеми. Система мобільностей стала основою реальності. Сучасний світ – це світ угруповань і взаємного впливу, світ локальних та глобальних зв’язків, світ перейняття досвіду та обміну культурними традиціями. Сучасна глобалізаційна тенденція пов’язана із утворенням системи мобільностей – але складно визначити, який саме між ними взаємозв’язок. Який основний вектор напрямлення змін сучасності та які фактори на ці зміни впливають, як мобільність стає каталізатором глобалізації – основні питання даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На початку попереднього століття Г. Зіммель помітив, що поняття часу трохи видозмінюється, а в своїх есе з філософії культури зазначив, що існують певні обмежені в часі культурні форми, в які втілюється бурхливий життєвий потік і за допомогою яких життя і виражається [3]. До нього німецький історик філософії В. Віндельбанд висловив схожу з Г. Зіммеlem ідею про те, що він намагався “...Виявити в загальному історичному розвитку німецької нації XIX століття ті мотиви світогляду, які грають в ньому важливу роль і в яких відображається саме життя” [2, с. 331]. Пізніше ідею заміни форм розглядають футурологи (наприклад, Е. Тоффлер “Футурошок”), а ще пізніше до неї звертається британський соціолог Дж. Уррі, який при дослідженні впливу мобільностей на соціум апелює не лише до ідей Г. Зіммеля щодо поняття маршруту, але й до його бачення економіки в його “Філософії грошей” [7, с. 102]. Для теоретичного аналізу процесу глобалізації було обрано праці У. Бека, А. Г. Франка, Д. Мартена. В сучасних дослідженнях американської дослідниці М. Шеллер фігурують система мобільностей, поняття простору для мобільності та мобільної справедливості [9; 10]. Британський вчений П. Мерріман розглядає географію мобільностей в контексті фізичного пересування та її культурні наслідки, оцінює взаємозв’язок із іншими сучасними процесами. Серед українських дослідників поняття мобільності досліджує С. Оксамитна – вона робить акцент на міжінтеграційній та класовій мобільності. І. Мацко-Демиденко досліджує мобільну та іммобільну поведінку жителів малих міст. Таким чином, ми спостерігаємо

за розвитком концепту, що відображає епоху, в основі якого лежать ідеї руху, мобільності та видозмін, які не зупиняються. І пов'язані ці ідеї із історичними подіями, які сучасні дослідники називають глобалізацією.

Історико-філософська ретроспектива відкриває численні дослідження проблеми руху та зміни у філософії XX та XXI століття, які привели до формування сучасної парадигми мобільностей. Остання перебуває на авансцені сучасних філософських розвідок, проте її вивчають переважно з окремих позицій – як соціальну, класову або фізичну мобільність. Але парадигмальний вимір поняття мобільності як руху світового масштабу в умовах глобалізації вимагає окремого дослідження.

Метою статті є узагальнена характеристика сучасної парадигми мобільностей та її зв'язку із процесами глобалізації. Основні завдання статті полягають у встановленні співвідношення між процесами мобільності та глобалізації та у виявленні їх відображення в сучасних дослідженнях парадигми мобільностей та у формуванні концепції всезагальної світової мобільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так як глобалізація є сучасним і незавершеним процесом, проаналізувати його в повній мірі складно. Досі невирішеною є дискусія про історію глобалізації та її витoki. Вже не особливо популярною залишається теорія про те, що глобалізація є явищем останнього століття. Серед істориків існує думка про первинний етап сучасної глобалізації, яка веде свій початок із кінця XVIII-XIX століття та ознаменував активну епоху індустріалізації, і навіть про архаїчну глобалізацію, що починається ще з часів виникнення торгових шляхів всередині Шумеро-Аккадської цивілізації. Як зазначає німецький економіст А. Г. Франк, в 3 тис. до н.е. Індія вже активно транспортувала рис, бобові, срібло та інші товари сусіднім країнам [8, с. 88]. Але товарний обмін був із давніх часів, тому, як стверджують критики теорії архаїчної глобалізації – даний факт не можна розглядати як показник. Так, активний експорт товарів – один із важливих маркерів глобалізаційної економіки, проте він відрізняється від звичайних товарних переміщень, які існували століттями. Більш реалістичним здається ідея глобалізації раннього Нового часу, що бере початок приблизно з епохи Великих географічних відкриттів та значного “розширення” земної кулі для європейців. Наприклад, відкритий Васко да Гамою торговий шлях через Індійський океан та поступова колонізація Індії є куди більш глобалізаційними кроками.

Отже, у зв'язку із розширенням торгівлі на нові континенти, нового значення набула колоніальна експансія та рабовласництво. Цей процес протоголобалізації став каталізатором до ранньомодерних філософських трансформацій: від виникнення протестантизму та епохи домінування розуму завдяки вченим-енциклопедистам до занепаду ідеї монархії та утворення перших ліберальних ідей. Бум технічного прогресу лише прискорює цей процес – від переходу з мануфактур на фабрики і виникнення окремого прошарку населення на зразок пролетаріату до виникнення пароплавів, автомобілів, поїздів та літаків, телефону, телеграфу та підводних човнів. Мобільність набирає обертів і впливає на комунікацію, щоденні пересування та регулярність подорожей.

До поняття “мобільність” належить значна частина сучасних явищ, кожне з яких пов'язане із певним видом руху. Коли ми згадуємо поняття

“рух”, то найбільш поширеним явищем є переміщення людей і предметів у просторі – тобто, фізична та тілесна мобільність, хоча саме поняття включає в себе не лише просторові пересування. Система мобільностей включає в себе різні фактори: від доставки товарів та фізичних переміщень до Інтернет-комунікації та глобального процесу переселення. Яскравим прикладом тілесної мобільності індивіда стають еміграційні процеси, які заохочуються західним суспільством. Еміграція стає глобальним явищем та впливає на створення феномену “brain drain”, коли професіонали емігрують в інші країни, де їм краще платять і їх рідна країна втрачає цінні кадри [12]. Академічна мобільність та обмін талантами між країнами став звичним явищем та метою професіоналів. Як зазначає У. Бек, країни Заходу стали відкриті до мігрантів через ринок дрібних послуг [1, с. 113]. Мігранти погоджуються на низькооплачувану роботу, яку не виконуватимуть місцеві жителі через більш високі стандарти життя – а для самих мігрантів дана можливість буде соціальним зростанням через ще більш гірші умови для праці в їх рідній країні.

Зворотною стороною процесу мобільності можна визначити залучення іноземних спеціалістів з розвинених країн на керуючі пости в країнах, що розвиваються для перейняття досвіду [4, с. 173]. Світ отримує величезний потік мігрантів, і до них можна віднести все більше категорій громадян – від міграції в межах конкретної країни до міграційних рухів в рамках угруповань країн (ЄС) та міжконтинентальних переміщень. Актуальною залишається проблема біженців – вони стають окремою ланкою громадян в кожній країні. Розширюється поняття діаспори та її взаємодії із державою-нацією, відбувається відстоювання власних культурних традицій, укріплюються зв'язки між громадянами однієї країни, навіть якщо всі вони знаходяться за її межами. Автори праці “Соціологія глобалізації” називають сучасне суспільство – суспільством мереж (владних, діаспорних, економічних, терористичних, релігійних), де стираються всі можливі кордони і переосмислюється принцип територіальності [4, с. 175]. Сучасна соціологія досліджує різні системи мобільності всіх рівнів: від маршруту наших переміщень в межах стандартного супермаркету до глобальної еміграції (на прикладі взаємозв'язку вищої освіти та регулярної зміни місць проживання, наприклад).

Сучасні дослідження мобільності виявилися особливо актуальними у зв'язку із її обмеженням в контексті пандемії COVID-19. Одна з останніх робіт сучасної дослідниці М. Шеллер базується на дослідженні взаємозв'язку влади та мобільності і тому, як соціальна нерівність впливає на переміщення – в тому числі, міграційні. В своїй онлайн-повіді у вересні 2020 року “Mobility Justice, Climate Migration and the Lessons of Pandemic (Im)mobilities” спікер наголошує на тому, як змінюються мобільні процеси під впливом пандемії COVID-19 [10]. В контексті дослідження парадигми мобільностей відбуваються регулярні заходи. Нещодавно, наприклад, відбулася панельна дискусія “John Urry Lecture 2020: Covid-19, Mobilities and Futures” на базі Ланкастерського університету, де розглядалася проблема мобільності під час пандемії – одним із доповідачів була М. Шеллер [12]. За даними Міжнародної організації з питань міграції (ІОМ), з квітня 2020 року 130 країн ввели обмеження на в'їзд до своїх територій, що в значній мірі вплинуло на

мігрантів та біженців як незахищені групи населення [10]. Висувається новостворена концепція “мобільної справедливості”, під якою розуміється аспект фізичного пересування в рамках сучасних політичних, етичних та глобально економічних законів так званих “кліматичних мігрантів”, які вимушені пересуватися через зміни клімату. М. Шеллер підіймає класичне питання соціальної справедливості та соціальної відповідальності в XXI столітті і поєднує поняття людини та руху із поняттями географічних координат, нації та світу загалом. Авторка наголошує на важливості переосмислення поняття руху в загальному контексті, адже нагадує, що міграційні групи – це ті частини соціуму, для яких фізична мобільність є не розкішшю, а необхідним гарантом для їх виживання. Таким чином, ми бачимо сучасний світ як одну велику систему динамічних взаємозв’язків, які об’єднуються в загальну систему світових мобільностей.

З розвитком глобалізації процес утворення нових мобільних зв’язків усіх рівнів пришвидшується. Більш активними стають подорожі та будь-які тілесні переміщення, завдяки віртуальності можна знаходитися в будь-якому куточку планети. Деякі “мобільності” мають більш сталу основу та охоплюють більшу частину простору – наприклад, колись такою була телефонія, а наразі її заміщує Інтернет. Мобільності видозмінюють простір та час, переформатовуючи їх зв’язки між собою. Глобалізація, як суміжний процес, в першу чергу впливає на ці зв’язки. Як зазначає У. Бек, під її впливом відбувається зміна робочих відносин. Починаючи із 1970-х років поняття “повної зайнятості” стає неактуальним, так як більшість відходить від повноцінного робочого дня, не зважаючи на те, що цим все же оперують політики [1, с. 110]. Зростає не лише безробіття, а й кількість напівзайнятих людей, які працюють неповний робочий день або загалом мають часткову зайнятість, за рахунок чого отримують невелику платню. До цього ж можна віднести сучасні поняття “фрілансу” та “роботу проектного типу”, які ще кілька десятиліть тому можна було б легко віднести до категорії “безробіття” або до тимчасової зайнятості. А наразі – це майже окрема професія. І так само як протестантизм кілька століть тому прибирає ідею церкви як обов’язкового посередника між богом та людиною – так само і фріланс прибирає поняття роботодавця як обов’язкового елемента трудових відносин.

Філософська концептуалізація описаних соціальних трансформацій відбувається протягом XX-XXI століття, особливо активно – у постмодерній філософії. Концептуалізуючи парадигму мобільностей, провідний дослідник “мобільного повороту” Дж. Уррі включає в її філософську експозицію таких дослідників, як Т. Кун, Г. Зіммель, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі, та інших. Парадигма мобільностей є всезагальною тенденцією в науці до вивчення явищ в динамічному, а не статичному стані під впливом глобалізаційних процесів століття. Проводяться дослідження явищ, пов’язаних із соціумом – соціальних, політичних, економічних, культурних, тощо. Дослідження мобільності в філософському контексті поки що лише розпочинає свій шлях. Проте в сфері соціально-політичних наук вже відбувся “мобільний поворот”, який призвів до вивчення мобільності як окремого явища – адже в науці вже використовуються нові поняття, які “говорять мовою мобільності”, а науковці в свою чергу вже підтримали ідею такої “мови” і активно її

розповсюджують. Відповідно, філософські дослідження також мають не відставати. В ХХІ столітті культура, соціум, норми постійно перебувають в стані змін. Тому для їх дослідження наука потребує більш гнучких методів. Парадигма мобільностей включає в себе не лише систему світових мобільностей (від фізичної до комунікаційної), а й змін, в тому числі системи цінностей, інтерпретації історичних фактів, моралі, тощо. Мобільність отримує свою парадигмальну складову в епоху глобалізації через постійно зростаючий темп життя, який вимагає від усіх сфер (науки, мистецтва, релігії, політики тощо) регулярних, активних модифікації.

Сучасна парадигма мобільностей у Дж. Уррі досліджується в контексті урбаністичних та технологічних трансформацій соціуму ХХІ століття. У 2007 році, як стверджує дослідник, “вперше за історію планети кількість жителів міста перевищила кількість тих, хто живе в сільській місцевості” [6, с. 189]. За прогнозами, до 2050 року кількість городян зросте до 2/3 від населення планети.

Основний вид пересування в містах – автомобіль. Відповідно, Дж. Уррі вводить максимально актуальне поняття “авто мобільності” як виду тілесної та фізичної мобільності людини. Як зазначає автор у “Мобільностях”, сам “феномен даного руху в тому, що відбувається пересування людини без її конкретного руху – адже за неї це робить машина” [7, с. 243]. Виникає так зване “сидяче суспільство” (sitting society), в напрямку якого рухаються всі технології [7, с. 253]. Так як різні види мобільностей займають більшу частину вільного часу індивіда, в сучасності постає питання про комфорт під час самого мобільного процесу. Що поступово виникає у зв’язку із цим? Бізнес-клас в поїздах та літаках і кондиціонери в автомобілях, наклейки “fragile” на багажу та бездротові навушники, регулярно оновлюваний інтерфейс та стабільний 4G та Wi-Fi навіть у громадському транспорті та ліфті багатоповерхівок. Початок “автомобільності” як явища припав на час ґрунтових доріг та відкритої місцевості – більшість машин були без “верхівки”, тому автомобіліст був частиною оточуючого світу. В нашому столітті – епоха броньованих автомобілів та машин, які самі по собі є мало не місцем для проживання, як зазначає Дж. Уррі – і є більше безпечним місцем, ніж самі дороги з їх заторами, аваріями та світлофорами.

Ми переходимо до змін заради змін і поняття статичності та стабільності стають все менш значимими. Суспільство ХХІ століття прагне регулярних оновлень: мобільних додатків, місць роботи, життя та навчання, оточення, партнерів, хобі тощо. Для сучасності абсолютно нормальними є розлучення, еміграція, неформальна освіта, вільні відносини, кочовий спосіб життя на орендованих квартирах – тобто все те, чого так уникали ще навіть століття тому. Про яке стабільне майбутнє може йти мова, коли ми живемо в такому нестабільному “зараз”? Відповідно, наше майбутнє стає нашою сучасністю. Сучасністю, до якої ми постійно маємо пристосовуватися. Виграє той, хто розуміє сьогоденні тенденції, які стануть актуальними вже завтра. До того ж висновку дійшов і Е. Тоффлер у “Футурошоці”, проте він не надав чітку відповідь про те, що ж відбуватиметься далі в такому суспільстві [5]. А далі, як можна намагатися спрогнозувати – зміни заради змін і повна втрата стабільної опори індивідів на зразок інститутів сім’ї, церкви, моральних норм.

Висновки. Глобалізація та мобільність є процесами, які впливають один на одного. Процес розширення світу веде свій початок не з минулого століття, а з епохи раннього Нового часу. Технічний прогрес призводить до виникнення нових засобів руху та комунікації, завдяки чому процес обміну досвідом стає більш швидким та зручним. В сучасному суспільстві не тільки зв'язатися, але й емігрувати на інший континент не є проблемою. Тому наразі і виникає “суспільство мобільностей”, яке постійно перебуває у русі: від туризму до еміграції, від людини без вищої освіти до забезпеченого блогера, від шопінгу на сусідньому ринку до замовлення товарів з іншої частини світу. Завдяки системі мобільностей (від фізичних переміщень до віртуальної реальності та Інтернет-комунікації) ми є пристосованими до сучасного розширеного, глобального світу. Сучасна парадигма мобільностей – це адаптація до подій, які регулярно оновлюються та заміщують одна одну. Вони виступають одночасно як відповідь на зміни минулого і як виклик до сучасних трансформацій. Поняття руху переходить на глобальний рівень і досліджується як окремий механізм, який є рушійною силою глобалізації та її “правою рукою”. Відтак у ХХІ столітті ми спостерігаємо розвиток наукових методологій дослідження філософії руху та глобалізаційних досліджень, які формують парадигмальний концепт мобільності. Дослідження його історико-філософської генези, окремих напрямів сучасних мобільних студій та видів мобільностей становить перспективу подальших розвідок.

Список використаних джерел:

1. Бек, У 2001. Что такое глобализация? пер. с нем. А. Григорьев & В. Седельник; общ. ред. послесл. А. Филиппов, Москва: *Прогресс-Традиция*, 304 с.
2. Виндельбанд, В 1995. ‘Философия в немецкой духовной жизни XIX века’, в *Вильгельм Виндельбанд, Избранное: Дух и история*, пер. с нем., Москва: *Юрист*, с. 294–363.
3. Зиммель, Г 2011. Проблемы философии истории: Этюд по теории познания, пер. с нем., ред. ВН Линда, Москва: *Книжный дом “Либроком”*, изд. 2-е, 176 с.
4. Мартен, Д, Мецжер, Ж & П'єр, Ф 2005. *Метаморфози світу. Соціологія глобалізації*, Київ: *Києво-Могилянська академія*, 304 с.
5. Тоффлер, Э 2002. Шок будущего, пер. с англ., Москва: *ООО “Издательство АСТ”*, с. 5-14, 187-197, 201-204.
6. Урри, Дж 2018. Как выглядит будущее? пер. с англ. А. Матвеевко; науч. ред. С. Щукина, Москва: *Издательский дом “Дело”*, 320 с.
7. Урри, Дж 2012. *Мобильности*, Москва: *Праксис*, 576 с.
8. Frank, A 1998. *Reorient*. Berkeley, Calif: *Univ. of California Press*, pp.88-90.
9. John Urry Lecture 2020. *Covid-19, Mobilities and Futures*. Available from: <<https://www.lancaster.ac.uk/events/john-urry-lecture-2020-covid-19-mobilities-and-futures>> [29 October 2020]
10. Sheller, M 2020. ‘Mobility Justice, Climate Migration and the Lessons of Pandemic (Im)mobilities’, *The University of British Columbia*. Available from: <<https://migration.ubc.ca/events/mimi-sheller-mobility-justice-climate-migration-pandemic-immobilities>> [25 September 2020]
11. Sheller, M 2018. *Mobility Justice: The Politics of Movement in an Age of Extremes*, Brooklyn: *NY: Verso*, 224 pp.
12. Young, J 2020. *The Economic Impact of Brain Drain*. *Investopedia*. Available from: <https://www.investopedia.com/terms/b/brain_drain.asp> [11 September 2020].

References:

1. Bek, U 2001. Chto takoe globalizaciya? (What is globalization?) per. s nem. A. Grigorev & V. Sedelnik; obsh. red. poslesl. A. Filippov, Moskva: *Progress-Tradiciya*, 304 s.
2. Vindelband, V 1995. 'Filosofiya v nemeckoj duhovnoj zhizni XIX veka (Philosophy in German Spiritual Life in the 19th Century)', v *Vilgelm Vindelband, Izbrannoe: Duh i istoriya*, per. s nem., Moskva: *Yurist*, s. 294–363.
3. Zimmel, G 2011. Problemy filosofii istorii: Etyud po teorii poznaniya (Problems of the Philosophy of History: A Study on the Theory of Knowledge), per. s nem., red. VN Linda,. Moskva: *Knizhnyj dom "Librokom"*, izd. 2-e, 176 s.
4. Marten, D, Meczher, Zh & P'yer, F 2005. Metamorfozi svitu. Sociologiya globalizaciyi (Metamorphoses of the world. Sociology of globalization), Kiyiv: *Kiyevo-Mogilyanska akademiya*, 304 s.
5. Toffler, E 2002. Shok budushego (Shock of the Future), per. s angl., Moskva: *ООО "Izdatelstvo АСТ"*, s. 5-14, 187-197, 201-204.
6. Urri, Dzh 2018. Kak vyglyadit budushee? (What does the future look like?) per. s angl. A. Matveenکو; nauch. red. S. Shukina, Moskva: *Izdatelskij dom "Delo"*, 320 s.
7. Urri, Dzh 2012. Mobilnosti (Mobilities), Moskva: *Praksis*, 576 s.
8. Frank, A 1998. Reorient. Berkeley, Calif: *Univ. of California Press*, pp.88-90.
9. John Urry Lecture 2020. *Covid-19, Mobilities and Futures*. Available from: <<https://www.lancaster.ac.uk/events/john-urry-lecture-2020-covid-19-mobilities-and-futures>> [29 October 2020]
10. Sheller, M 2020. 'Mobility Justice, Climate Migration and the Lessons of Pandemic (Im)mobilities', *The University of British Columbia*. Available from: <<https://migration.ubc.ca/events/mimi-sheller-mobility-justice-climate-migration-pandemic-immobilities>> [25 September 2020]
11. Sheller, M 2018. *Mobility Justice: The Politics of Movement in an Age of Extremes*, Brooklyn: NY: *Verso*, 224 pp.
12. Young, J 2020. *The Economic Impact of Brain Drain*. *Investopedia*. Available from: <https://www.investopedia.com/terms/b/brain_drain.asp> [11 September 2020].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.27(10)-3

УДК 37.014.5:316.647.5-047.22(4)

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

TOLERANCE AS A UNIVERSAL COMPETENCE IN THE SYSTEM OF EUROPEAN EDUCATION

Є. В. Біденко

Актуальність теми дослідження. Концепція толерантності є наскрізним етичним дороговказом для функціонування усіх соціокультурних механізмів глобалізованого суспільства. Система вищої освіти не є виключенням, де у специфічний спосіб мають розв'язуватись протиріччя міжкультурної взаємодії, поваги до світоглядних переконань

Urgency of the research. The concept of tolerance is a cross-cutting ethical guide for the functioning of all socio-cultural mechanisms of a globalized society. The higher education system is not an exception. This is a system, in which the contradictions of intercultural interaction, respect for worldviews, etc. should be resolved in a specific way, and substantiation of